

Juridiska fakultetsnämnden

Justitiedepartementet

Remissyttrande: Europeiska kommissionens förslag till föräldraskapsförordning

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter på kommissionens förslag till förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande av domar samt godkännande av officiella handlingar i samband med föräldraskap och om införande av ett europeiskt intyg om föräldraskap, COM(2022) 695 final, och får härmed avge följande yttrande:

Allmänt

Fakultetsnämnden delar den bedömning som görs i Faktapromemoria 2022/23:FPM42 av behovet av gemensamma internationellt privat- och processrättsliga regler om föräldraskap. Detta remissvar kommer dock att fokusera på oklarheter och svagheter i förslaget med förhoppningen att detta kan komma att justeras under förhandlingarnas gång.

Den föreslagna förordningens regler gör ingen åtskillnad på bekräftelse av föräldraskap, talan om fastställelse och/eller upphävande av föräldraskap, fastställande av föräldraskap till följd av lag vid barnets födsel och adoption. Den följer en one-size-fits-all-mall som inte förefaller helt genomtänkt och i många fall kommer att leda till olämpliga resultat.

Tillämpningsområde

Enligt förordningens artikel 1 är den tillämplig på ”fastställande av föräldraskap”. Detta definieras i artikel 4.3 som ”fastställande enligt lag av ett föräldra-barnförhållande mellan ett barn och varje förälder, inbegripet fastställande av föräldraskap till följd av invändningar mot ett fastställt föräldraskap”. Definitionen ger intryck av att förordningen inte är tillämplig på en negativ faderskapstalan utan att något nytt faderskap fastställs i stället. I skäl 33 sägs dock motsatsen. Även ett fastställande av att någon inte är förälder kan ju naturligtvis ses som ett fastställande av föräldraskap men detta borde sägas tydligare.

Från förordningens tillämpningsområde undantas i artikel 3.2 e internationella adoptioner. Detta begrepp definieras inte annat än att det av skäl 27 framgår att det inte begränsas till

Juridiska fakultetsnämnden

sådana internationella adoptioner som omfattas av 1993 års Haagkonvention. Denna upplysning bör flyttas till artikel 4 och ytterligare utvecklas. Eftersom nationella adoptioner inte undantagits följer motsatsvis att nationella adoptioner omfattas av förordningen. Förordningens regler är illa anpassade för adoptioner. De liberala jurisdiktionsreglerna passar illa och det framgår heller inte om den tillämpliga lagen (lagen i den födande kvinnans hemvistland) också omfattar frågan om adoptionens rättsverkningar, t.ex. om den är stark eller svag. Det är oklart om förordningen är tänkt att omfatta possession d'état – ett slags etablerande av föräldraskap (och även annan civilstatus) genom sedvana, vilket är möjligt i bl.a. fransk, belgisk och spansk lag.

Domstols behörighet

Det är oklart om reglerna om domstols behörighet omfattar socialnämnds behörighet att ta emot faderskaps- eller föräldraskapsbekräftelse. Kapitel II avser ”domstols” behörighet. Domstol definieras i artikel 4.4 som en myndighet i en medlemsstat som utövar dömande verksamhet i föräldraskapsmål. Den svenska versionen kan knappast sägas omfatta socialnämndens verksamhet men möjligen kan övriga språkversioner (judicial, gerichtliche, retslike) anses omfatta bekräftelser. De ord som används i kapitel II, såsom ”svarande”, ”talan väcks”, ”föräldraskapsmål” visar att reglerna inte är avsedda att tillämpas på bekräftelser. Frågan är då om nationella behörighetsregler får tillämpas eller vad som gäller. Det står dock klart att förordningen är tillämplig på bekräftelser, se skälen passim samt artiklarna 20 om formell giltighet av ensidiga rättshandlingar och 35–39 om erkännande av officiella handlingar.

Den allmänna behörighetsregeln i artikel 6 är mycket liberal – t.o.m. ännu mer liberal än motsvarande 4 § i 1985 års IFL. Man kan ifrågasätta om verkligen alla dessa behörighetsregler behövs eller i vart fall om de ska vara tillämpliga i alla situationer. Exempelvis förefaller de illa anpassade för nationella adoptioner. Om alla inblandade har hemvist i samma medlemsstat ska då ändå behörighet tillkomma en medlemsstat där en adoptivförälder är medborgare, eller blir det då en internationell adoption som undantas från tillämpningsområdet?

Föräldraskap har betydelse för barnets medborgarskap men frågan är om det är tillräckligt för att motivera en behörighet för domstol i den medlemsstat där antingen barnet eller någon av föräldrarna är medborgare. Vidare kan man ifrågasätta behovet av att ge behörighet till domstol i den medlemsstat där barnet fötts om det är den enda anknytningen till födelselandet och ingen av de personer som är parter i målet har hemvist eller ens medborgarskap i det landet.

Litispensregeln i artikel 14 är för snävt utformad och omfattar bara mål mellan samma parter. Det avgörande borde inte vara parternas identitet utan om målen avser föräldraskapet för samma barn.

I artikel 15 görs ett ingrepp i nationell materiell lag i det att det föreskrivs att ett barn under 18 år vars föräldraskap ska fastställas ska ges en möjlighet att uttrycka sina åsikter och att domstolen dessutom ska tillmäta barnets åsikter betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Det är en bra regel men i fel förordning. I Bryssel II-förordningen som handlar om föräldraansvar hör den hemma men i ett mål om föräldraskap – undantaget

adoption – är frågan om barnets åsikter enligt de flesta rättsordningar inte rättsligt relevant.

Lagval

Enligt artikel 17 ska tillämplig lag på fastställande av föräldraskap – men möjligen inte på upphävande (se ovan om tillämpningsområde) – vara lagen i den stat där den person som föder barnet har hemvist vid tidpunkten för födseln. Om detta inte leder till att barnet får mer än en förälder får i stället enligt artikel 17.2 lagen i den stat som någon av föräldrarna in spe är medborgare i eller där barnet föddes tillämpas för att fastställa föräldraskap för den andra föräldern. Det framgår inte av denna regel om det är medborgarskap vid tidpunkten för födseln eller fastställandet som avses.

Regeln är väldigt tydligt framtagen för att leda till att samkönade föräldraskap och surrogatarrangemang blir giltiga i de fall där föräldraskapet måste fastställas i ett annat land än det där den födande personen hade hemvist vid födelsen. Det kan ifrågasättas om en sådan regel är lämplig även när föräldraskapet ska fastställas senare i barnets liv. I vart fall är den inte lämplig för adoption, särskilt vid anhörigadoption av en vuxen.

Det finns en lagvalsregel för stater med fler än en rättsordning men den omfattar endast stater med olika rättssystem för olika territorier. Många flerrättssystem, bl.a. i Afrika och Asien, är emellertid interpersonella och för dessa system saknas en regel. En sådan finns i artikel 37 i EU:s arvsförordning, som skulle kunna tjäna som förebild.

Erkännande

I artikel 31 anges som vägransgrund att barnet inte fått möjlighet att yttra sig, se ovan kommentaren till artikel 15.

Vad gäller erkännande av officiella handlingar kan sägas att det som sägs på s. 13 i kommissionens förslag om att officiella handlingar ges en bred definition rimmar illa med EU-domstolens praxis i *Senatsverwaltung für Inneres und Sport*, C-646/20, EU:C:2022:879 avseende Bryssel II-förordningen där detta begrepp givits en snäv tolkning.

Förordningen delar in officiella handlingar i sådana som har bindande rättsverkan och sådana som har bevisverkan. Distinktionen är inte okänd från andra EU-förordningar – t.ex. EU:s arvsförordning – även om den inte gjorts så tydligt som i detta förslag. I arvsförordningen är det lagen i det land varifrån den officiella handlingen härrör som avgör vad den får för bevisvärde eller om den är verkställbar. I detta förslag avgörs i stället rättsverkan respektive bevisvärdet av den lag som är tillämplig på föräldraskapet, se artikel 18 b. Det innebär att om enligt den tillämpliga lagen ett födelsebevis har rättsverkan så får ett sådant som är utställt i den stat där barnet föds sådan rättsverkan även om födelsebevis normalt sett inte har det i den staten. Det framstår inte som lämpligt att ge en officiell handling större rättsverkningar än den har i ursprungsstaten.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, professor Jessika van der Sluijs. Yttrandet har beretts av professor Michael Hellner. Föredragande har varit Sandra Persson. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.



Jessika van der Sluijs



Sandra Persson